

СЕКЦІЯ 2 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.9

Воробйов Є.М.

*професор, доктор економічних наук кафедри міжнародного бізнесу
та економічної теорії
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Гапонова Е.О.

*аспірант кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

У статті визначено особливості глобалізації, у тому числі у системі охорони здоров'я та вплив цих процесів на суспільство та його соціальний розвиток. Крім того, детально розглянуто вплив глобальних процесів на систему охорони здоров'я та діяльність міжнародних організацій у сфері охорони здоров'я.

Ключові слова: глобалізація, система охорони здоров'я, глобальна економіка, медичні послуги, міжнародні організації.

Воробьев Е.М., Гапонова Э.А. ГЛОБАЛИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

В статье определены особенности глобализации, в том числе в системе здравоохранения и влияние этих процессов на общество и его социальное развитие. Кроме того, подробно рассмотрено влияние глобальных процессов на систему здравоохранения и деятельность международных организаций в сфере здравоохранения.

Ключевые слова: глобализация, система здравоохранения, глобальная экономика, медицинские услуги, международные организации.

Vorobiev E.M., Gaponova E.O. GLOBALIZATION OF HEALTH CARE SYSTEM

In this article, peculiarities of globalization, including health care system globalization, and its influence on society and social development are determined. In addition, the impact of global processes on the health care system and the activities of international organizations in healthcare sphere are considered in detail.

Keywords: globalization, health care system, global economy, medical services, international organizations.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні глобалізаційні аспекти медицини є предметом моніторингу, як міжнародних, так і громадських організацій різних держав. У першу чергу, ці питання турбують експертів Міжнародної організації праці, Всесвітньої комісії з соціальних аспектів глобалізації, Комісії ООН з соціального розвитку. Глобалізація у системі охорони здоров'я досліджується провідними економістами світу та вченими [3, 4, 12-14, 21]. Особливої уваги заслуговують питання впливу соціальних факторів на здоров'я населення, питання подолання інфекційних захворювань, у першу чергу туберкульозу, збереження репродуктивного здоров'я, глобалізаційні питання забезпечення доступності населення світу до кваліфікованої медичної допомоги. Надзвичайно важливими є дослідження щодо особливостей функціонування світового ринку медичних послуг, шляхів його удосконалення та управління, стану організації охорони здоров'я у різних країнах світу, аналіз існуючих проблем у системі охорони здоров'я та вплив глобалізаційних процесів і окремих соціальних проблем суспільства на реалізацію стратегії у системі охорони здоров'я.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах розвитку світової економіки та функціонування національних систем охорони здоров'я, питання регулювання доступу до медичної допомоги населення окремих країн та забезпечення їх якісною медичною допомогою є актуальними і потребують подальшого вивчення.

Постановка завдання. Огляд сучасних проблем глобалізації у медичній галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процеси глобалізації та інтеграції активно впливають на посилення гуманізації та соціалізації економіки і суспільства в цілому. За оцінкою Світового банку фізичний капітал, у сучасній світовій економіці, формує 16% загального обсягу національного багатства, природний капітал – 20%, а людський – 64% [15].

Глобальна економіка – наддержавна, позадержавна економіка, яка базується на стиранні кордонів, тобто відбувається лібералізація трансграничних операцій з товарами, трудовими ресурсами та капіталом. Процеси глобалізації економіки пов'язані із створенням власних наддержавних механізмів. В першу чергу, це валютний механізм, який частково протистоїть і водночас співпрацює з національними механізмами, в залежності від економічної політики окремих держав [8].

Найголовнішим критерієм існування людини на планеті залишатиметься її якість життя. На перший план виходять глобальні проблеми соціальної якості життя – освіта, здоров'я, безпека, тощо. Тому проблеми народонаселення, забезпечення його продовольством та іншими ресурсами, стають першочерговими та найбільш актуальними. Чисельність населення планети впродовж існування людства постійно зростає. Якщо до початку нашої ери на Землі проживало 256 млн. чоловік, то у 1000 році нашої ери – 280 млн.; у 1500 році – 427 млн., на поча-

ток 1820 року – 1 млрд., а у 1927 році вже 2 млрд. чоловік. Сучасний демографічний вибух почався у 50-60 роках XIX століття. У 1959 р. населення планети становило 3 млрд., у 1974 р. – 4 млрд., а у 1987 р. – 5 млрд. осіб. Очікується, що до 2050 року відбудеться стабілізація і зростання чисельності населення планети на рівні 10,5 – 12 млрд. чоловік, що є межею біологічної популяції людства, як виду [12].

Під якість народонаселення визначається комплекс медико-генетичних і соціально-психологічних характеристик життя людей. Якість народонаселення прийнято характеризувати за такими кількісними показниками, як стан здоров'я населення, відсоток населення, яке веде здоровий спосіб життя, рівень комфорту життя, зростання духовних і розумових якостей населення, кількість навчальних закладів у державі. Головним показником народонаселення є його кількість. Безперервне збільшення кількості населення планети викликає реальну занепокоєність. Аналізуючи історичні факти, і вивчаючи умови та особливості життя різних груп населення у попередні століття, фахівці вважають, що якість народонаселення може змінюватися від одного покоління до іншого, оскільки певні генотипи розмножуються більш інтенсивно, ніж інші. Наприклад, люди інтелектуальної праці частіше створюють нечисленні сім'ї. В той же час, статистичні дані економічного розвитку держав свідчать, що кожен відсоток приросту населення поглинає кілька відсотків приросту національного доходу [11].

Одним із основних показників світових рейтингів, що характеризує якість життя, є Індекс людського розвитку, який передбачає оцінювання тривалості життя населення, рівня грамотності та рівня життя (ВНД на душу населення) і купівельної спроможності. За індексом людського розвитку Україна займає 81 місце серед 188 держав світу [20]. Тривалість життя в Україні у 1965 – 1966 рр. складала 71,6 року. На сьогодні очікувана тривалість життя в Україні – 71,0 року, і відповідно у світовому рейтингу посідає 111 місце. Найвищий показник тривалості життя у Гонконзі – 84,0 року. Тривалість життя 80 років і вище зареєстровано у 32 країнах світу, у межах 75-80 років – у 35 країнах, у межах 70-75 років – у 51 країні [19].

На думку член-кореспондента НАН України В. Базилевича, існує п'ять мега-трендів економічного розвитку сучасного світу: глобалізація; фінансіалізація; інформатизація; інтелектуалізація; соціалізація [1]. Фінансіалізація сучасної світової економіки демонструє домінування фінансового сектору у структурі світової економіки. Інформатизація та інтелектуалізація сприяють підвищенню ролі людини у соціально-економічному розвитку, а соціалізація світового розвитку демонструє, в свою чергу, підпорядкованість економічних процесів суспільним інтересам.

Сучасні тенденції розвитку світової господарської системи обумовлюють перенесення регулятивних і управлінських повноважень на міждержавний або наддержавний рівень міжнародної економічної діяльності. Державами створюються міжнародні організації для вирішення проблем співробітництва, безпеки і розвитку у світовому масштабі [10]. Діяльність міжнародних організацій передбачає оцінку стану економічного, соціального і культурного розвитку держав світового економічного ринку. Надзвичайно важливим аспектом діяльності міжнародних організацій є визначення впливу соціально-економічних факторів на стан здоров'я населення, тривалість та якість життя, бо життя є найважливішою цінністю.

Такі міжнародні організації, як Організація Об'єднаних націй, Міжнародний валютний фонд, група Світового Банку, Світова організація торгівлі, що були створені винятково з метою глобального регулювання та управління світовим соціально-економічним розвитком, сьогодні забезпечують вирішення всіх існуючих проблемних питань, у тому числі у сфері медицини. Проте, під впливом глобалізаційних процесів у економіці та міжнародних відносинах ці організації не завжди у змозі ефективно регулювати сучасну економічну систему та впливати на своєчасно вжиття заходів, щодо подолання соціально-економічної нерівності в загальносвітовому масштабі. Крім того, рішення, що приймаються органами глобального регулювання найчастіше можуть, у ряді держав, посилювати диспаритет соціально-економічного розвитку, а у світовому масштабі поглиблювати дисфункціональність глобальної економічної системи [5].

Центральним форумом, на якому обговорюються міжнародні економічні та соціальні проблеми глобального й регіонального характеру, а також розробляються рекомендації щодо їх вирішення, є Економічна і соціальна рада Організації Об'єднаних Націй (ЕКОСОП ООН). ЕКОСОП здійснює дослідження та готує доповіді з широкого спектра міжнародних економічних, культурних та інших питань, координує діяльність відповідних установ та інститутів Організації об'єднаних націй [11]. Також ЕКОСОП регулярно обговорює питання світового економічного та соціального розвитку, стану міжнародної торгівлі, охорони здоров'я і навколишнього середовища, економічної і технічної допомоги країнам, що розвиваються, народонаселення, природних ресурсів та продовольства, планування та мобілізації фінансових ресурсів, регіональної співпраці тощо. На сьогодні, ЕКОСОП розроблено Програму «Глобальні цілі сталого розвитку». Проводиться періодичне оцінювання процесу її виконання, що дає можливість точніше визначити стан світового економічного розвитку, здоров'я населення, забезпеченості продуктами харчування, збереження довкілля, впливу індустріалізації на зміни клімату, рівню освіти, гендерної рівності, можливості працевлаштування та інших проблем людства. Все це забезпечує своєчасне вжиття можливих заходів для корегування механізмів регулювання глобальних міжнародних процесів.

Програма розвитку Організації об'єднаних націй (ПРООН) – найбільший міжнародний проект для надання багатосторонньої технічної та інвестиційної допомоги різним країнам. Проекти ПРООН спрямовані на допомогу країнам, що розвиваються, з метою кращого використання ними особистого економічного потенціалу, підвищення рівня життя населення, забезпечення доступності медичної допомоги, збільшення обсягів виробництва для працевлаштування та сприяння екологічно безпечному розвитку світової економіки. Міжнародні організації відіграють важливу роль у розвитку цих країн, надаючи їм відповідну технічну, фінансову, медичну, просвітницьку та освітню допомогу [10].

Серед міжнародних організацій, особливе місце займає організація, що безпосередньо впливає на розвиток сфери охорони здоров'я а глобалізацію ринку медичних послуг – це Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Головною метою її діяльності є «досягнення усіма народами можливого найвищого рівня здоров'я» (стаття 1 Уставу ВООЗ) [15]. ВООЗ направляє і координує міжнародну роботу у сфері охорони здоров'я у рамках системи Організації

об'єднаних націй. Основними напрямками діяльності Всесвітньої організації охорони здоров'я є: зміцнення здоров'я населення у всіх країнах світу, удосконалення системи охорони здоров'я та розвиток медичних послуг, боротьба з неінфекційними та інфекційними захворюваннями, епідеміологічний контроль та нагляд. ВООЗ визначає принципи і стратегічні напрямки політики у сфері охорони здоров'я, ґрунтуючись на правових та етичних засадах. Ця міжнародна організація координує пріоритетні питання для забезпечення здоров'я всього світового співтовариства, приймає участь у розвитку партнерських відносин для реалізації спільних глобальних проектів у сфері охорони здоров'я, складає перспективні плани наукових досліджень і розробок у галузі медицини, стимулює поширення і впровадження сучасних наукових розробок у практичну діяльність, сприяє впровадженню та застосуванню норм і стандартів, надає технічну підтримку, ініціює проведення реформ у системах охорони здоров'я різних країн світу, сприяє формуванню стійкого інституційного потенціалу [3]. ВООЗ сприяє формуванню здорового способу життя і зміцненню здоров'я людини, звертаючи увагу суспільства та урядів на фактори ризику: забруднення навколишнього середовища, соціальну і гендерну нерівність, правові аспекти. Діяльність організації націлена на успішне виконання запланованих заходів у рамках Цілей тисячоліття у галузі розвитку медичного обслуговування. Всесвітня організація охорони здоров'я допомагає вирішувати, як глобалізаційні медичні проблеми, координувати діяльність урядів, різноманітних фондів, приватних медичних структур, суспільних організацій щодо досягнення намічених цілей у системі охорони здоров'я, так і сприяти реалізації національної політики і стратегії у розвитку сфери медичних послуг та сприяти зміцненню мережі окремих медичних закладів. Всесвітня організація охорони здоров'я співпрацює із багатьма партнерами, включаючи Організацію об'єднаних націй та іншими міжнародними організаціями – донорами, громадським суспільством. Сьогодні ВООЗ реалізує більш ніж 75 програм і проектів у світі, серед них – Глобальна ініціатива ВООЗ щодо підтримки грудного вигодовування, у галузі шкільної охорони здоров'я, приладів і обладнання медичного призначення та ін. [17].

Крім того, першочерговою задачею ВООЗ було і є забезпечення співробітництва урядів у галузі охорони здоров'я у довгостроковій перспективі. Тому ВООЗ отримала більше повноважень і ресурсів, а ніж попередня Міжнародна організація охорони здоров'я під егідою Ліги Націй. Сьогодні практично усі країни світу є членами Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я – керуючого органу Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Сьогодні ВООЗ конкурує із новими міжнародними організаціями з охорони здоров'я, такими як Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією, Глобальний альянс з вакцин та імунізації, Всесвітній альянс з підтримки грудного вигодовування, а також Фонд Біла і Мелінди Гейтс. Фонд Біла і Мелінди Гейтс є найбільшим у світі приватним фондом, головною метою якого є глобальна підтримка системи охорони здоров'я у всьому світі. За останні півстоліття, у питанні створення глобальної системи охорони здоров'я, дедалі більша роль відводиться Всесвітньому банку, який має значні ресурси, ефективний доступ до топ-керівників у міністерствах фінансів і штат технічних експертів. Всесвітній Банк виділяє мільярди кредити для підвищення якості медичного обслуговування у різних країнах світу [13].

ООН, крім ВООЗ, яка опікується глобальними питаннями у сфері охорони здоров'я, має спеціалізовані міжнародні організації ООН, а саме: Міжнародну організацію праці (МОП), Продовольчу сільськогосподарську організацію (ФАО), Організацію Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Діяльність цих всесвітніх організацій, у тому числі, пов'язана із вирішенням існуючих проблем у організації охорони здоров'я, медичній науці і глобалізації ринку медичних послуг.

Значну роль у розвитку глобальних соціально – економічних процесів, поряд із всесвітніми організаціями відіграють суспільні неурядові організації (НДО), яких на сьогодні налічується близько 50 тис. Найвідомішими серед них є такі, як «Міжнародна організація з прав людини» (Human Right Watch), «Міжнародна амністія» (Amnesty International), Міжнародна некомерційна організація «Лікарі без кордонів» (Medecins Sans Frontiers), Міжнародний комітет Червоного Хреста (ICRC), Міжнародна гуманітарна організація «Oxfam», екологічна організація «Зелений світ» (Greenpeace) та інші. [5]. У 2016 році членами організації «Лікарі без кордонів» надано невідкладну медичну допомогу у 70 країнах світу, де населення стикається із проблемами обмеженого доступу до медичних послуг. Населення країн, що беруть участь у збройних конфліктах на Близькому Сході, і в першу чергу, населення найбільш вразливих з них – Азії та Африки, отримує медичні послуги у рамках міжнародної гуманітарної програми Міжнародної некомерційної організації «Лікарі без кордонів». Метою програми є надання необхідної безоплатної гуманітарної та медичної допомоги жертвам конфліктів, природних катастроф, епідемій [19].

Глобалізація впливає практично на усі сфери життя суспільства: економічну, політичну, правову, соціальну, сферу культури, охорони здоров'я. У другій половині ХХ століття процеси модернізації системи охорони здоров'я набули глобального характеру. Глобалізація є ресурсом і джерелом процесу модернізації, сприяє кардинальним змінам принципів управління системою охорони здоров'я, що засновані на збереженні головних цінностей Західної цивілізації [14].

Економічний аспект глобалізації ринку медичних послуг, перш за все, стосується лібералізації торгівлі медичними послугами, зростання обсягу споживання послуг за кордоном, трансграничних поставок медичних послуг (телемедицина та e-health). Правовий аспект глобалізації супроводжується збільшенням угод між країнами, щодо прав інтелектуальної власності на медичні препарати та методи лікування. Політичний аспект глобалізації ринку медичних послуг передбачає спрощення принципів національного суверенітету держав, що було і є, протягом багатьох століть, головним суб'єктом міжнародних відносин. Крім того, активізація діяльності міжнародних організацій з моніторингу стану здоров'я населення і охорони здоров'я у світі стала важливим аспектом політизації та глобалізації медичної галузі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Суспільний аспект процесів глобалізації медицини характеризується тим, що у системі охорони здоров'я все більшого розвитку і розповсюдження отримують ринкові механізми. Саме тому медична послуга набуває характеристик товару, ринок медичних послуг стає більш комерційним, а потреба і обсяги надаваної медичної допомоги отримують новий критерій оцінки – економічну доцільність. Усі ці процеси є

реальними ознаками глобалізації системи охорони здоров'я.

На теперішній час глобалізаційні процеси, як в економіці, так і в медицині є сучасними ефективними важелями розвитку системи охорони здоров'я в цілому, подальшого розвитку медичної науки, впровадження сучасних високотехнологічних дорого вартісних методів діагностики та лікування, що створює нові можливості для надання висококваліфікованої спеціалізованої медичної допомоги у світовому масштабі. Вчені усього світу працюють над дослідженням впливу різних аспектів глобалізації на ефективність системи охорони здоров'я різних країн.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базилевич В. Современная экономическая теория: в поисках новой парадигмы / В. Базилевич // Вісник КНУ імені Т. Шевченка. Економіка. – 2013. – №146. – С. 5-7.
2. Глобальна економіка: підручник / Ковтун О. І., Куцик П. О., за ред. Ковтуна О. І. – Львів : Видавництво ЛКА, 2014. – 704 с.
3. Девид И. Блум. Управление глобальным здравоохранением // Финансы и развитие [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/bloom_rus.pdf.
4. Длугопольський О. В. Охорона здоров'я у системі глобальних суспільних благ: міжнародні порівняння / О. В. Длугопольський // Економічна теорія. - 2011. – №3. – С. 83-97.
5. Ільницька У. Процес інституціоналізації неурядових міжнародних організацій та перспективи розвитку. – Вип. 25, 2013 [Електронний ресурс]: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/21118/1/21-119-123.pdf>.
6. Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу : навч. посіб. / за ред. Л. С. Шевченко // Вісник НУ «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого». Серія: Екон.теорія та право. – 2013. – №3(14). – С. 318.
7. Співак І. В. Валютний механізм функціонування глобальної економіки: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / І. В. Співак. – К., 2015. – 37 с.
8. Управління міжнародною економічною діяльністю: навч. посіб. / В. Є. Новицький, Н. Є. Бойцун. – К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2010. – 615 с.
9. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А. С. Філіпенко. – К. : «Знання», 2007. – 670 с.
10. Філософія глобальних проблем сучасності. Конспект лекцій / Дорошкевич А. С., Сук О. Є., Смельянцева А. П. – Харків : ХНАДУ, 2014. – 174с.
11. Эрроу К. Дж. Неопределенность и экономика благосостояния здравоохранения // Вехи экономической мысли, 1963 [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.seinstitute.ru/Files/veh4-2-8_arrow_p293-338.pdf.
12. Davi Sridhar, Chelsey Clinton. Control over global health // Finance&Development, Rel. 51, Vol.4, December 2014 – p.26-30.
13. Mittelman M., Hanaway P. Globalization of Healthcare [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3833491>.
14. Labonte R., Scherecker T. Globalization and social determinants of health: Introduction and methodological background [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.globalizationandhealth.com/content/3/1/5>.
15. The Official site of The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>.
16. The Official site of World Trade Organization, Trade Map: «Trade Statistics for International Business Development». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.trademap.org>.
17. The Official site of World Health Organization [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.who.int/topics/health_systems/en/.
18. The Official site of Social Medical Organization «Medecins Sans Frontiers» [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://msf.org>.
19. The World Health Report 2015:research for universal health coverage. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85761/1/9789240690868-rus.pdf>.
20. The Official site of United Nations development Programme «Human Development Reports» [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://hdr.undp.org>.
21. William T., Karen LeBan, Laura C. Altobelli, Bette Gebrian, Jahangir Hossain, Judy Lewis, Melanie Morrow, Jennifer N. Nielsen, Alfonso Rosales, Marcie Rubardt, David Shanklin and Jennifer Weiss. Institutionalizing community-focused maternal, newborn, and child health strategies to strengthen health systems: A new framework for the Sustainable Development Goal era // Globalization and Health Vol.13 (2017) [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles?query=globalization+of+health+care+system&volume=13&searchType=&tab=keyword>.